

ennek az elsőnek: betűrendes felsorolásban külön közli előbb a kritikusok névsorát lexikális kiegészítésekkel, és külön a lelőhelyként szereplő folyóiratok és napilapok címjegyzékét párszavas jellemzéssel. Úgy véljük, hogy e rendkívül hasznos, de lábjegyzetbe kívánczoló adatokból kár volt erőszakkal önálló kis közleményt írni.

Érdekes körkép kerekedhet ki majd a további kutatások során arról is, hogyan alakultak Bartók kapcsolatai kortársai-val. Már az első két füzet is gazdag tárháza e témakörnek, melynek — mint mindannyian tudjuk — egyik fontos, külön fejezete lesz Bartóknak Kodályhoz fűződő barátsága. Megható gesztus, hogy az anyagközlések várhatóan hosszú sorát maga Kodály Zoltán nyitja meg két, 1908-ból keltezett levelével (I. füzet, 19—21.). Dille professzor további négy közleményben mélyíti el ezt a témát (I. füzet, 24—29.). Sőt, Zágon Géza Vilmos párizsi leveleit is ő publikálja a levéltár neve alatt — de ez már a többi kortárshoz való viszony kollekciójába tartozik, csakúgy, mint Somfai László igen hasznos cikke a Bartók hagyatékában fellelt, megzenésített librettókról és egyéb színpadi tervekről (II. füzet, 28—52.). A többnyire feledésbe merült szövegeknyvirok között érdekes írói nevek is felbukkannak. Balázs Béla egy táncpantomimmel szerepel

(*Ein kleines Mädchen in der grossen Stadt*), Fülöp Áron pedig, Arany János Csaba-trilógiájának töredékeiből befejezett hun-eposzával kerül be a névsorba. „Csaba” c. „tündéri operá”-ját volta-képpen életrajzírója, Bakóczy Károly dolgozta át librettóvá 1921-ben, tehát egy évvel Fülöp halála után.

Ami a külföldi kapcsolatokat illeti, a Bartók-levelek felsorolásakor utaltunk már az ismert nevekre, ezeket, Denis Dille kutatásai nyomán megtoldhatjuk még Schönberg és Busoni nevével is (II. füzet, 53—76.). Természetes, hogy a névsor egyelőre mitsem sejtet még arányai-ból, de ne felejtjük el, hogy ezen a téren sajnos épp a hazai kutatás tehet legkevesebbet. Reméljük, hogy a *Documenta Bartókiana* füzetei pusztán léttükkel segítenek majd felkutatni a külföldön levő és a legkülönbözőbb magánlevelezések aktacsomóiban lappangó Bartók-anyagot. A folyóiratnak ez a serkentő szerepe egyben egyik fontos küldetése is határainkon túl.

Az első két füzet nem lebecsülendő eredményei alapján, Denijs Dille professzor és munkatársai úgyszeretetének és kiapadhatatlan energiájának ismeretében biztosak vagyunk abban, hogy a *Documenta Bartókiana* a tudományos Bartók-kutatás nemzetközileg ismert és elismert, nélkülözhetetlen forrásgyűjteménye lesz.

V. KOVÁCS SÁNDOR

ELINDULTAM SZÉP HAZÁMBÓL ...

SZÉKELY JÚLIA ÉLETRAJZI REGÉNYE BARTÓKROL

A „Nagy emberek élete” c. sorozat egyik darabjaként jelent meg az idei könyvnap alkalmából Székely Júlia Bartók-regénye. Szerzője így vall művéről az epilógusban: „Nem életrajzot írtam Bartókról. Erre csak olyan író lenne méltó, aki vele egyenrangú művész. De Bartókról írni kell. Ezer író esetleg el tud róla valamit mondani. Ezek egyikének feladatát igyekeztem elvégezni... Sürgős munka ez, mert egyre kevesebb az élő szemtanú... nem életrajzot, portrét készítettem; megpróbáltam őt lefesteni olyannak, amilyennek láttam, háttérben a hazával, ahonnan elindult.”

Valóban írni kell Bartókról. Írni mindenekelőtt azért, mert életművét a maga teljességében és összlettségében tökéletesen lehetetlen felderíteni. Mert hisz négy teljes életutat sűrített magába ez a termetre rendkívül törekeny, katonai szolgálatra még a háború éveiben is alkalmatlannak minősített zseniális muzikus: a zeneszerző, zongoraművész, pe-

dagógus és folklorista önmagában is külön embert igénylő munkáját. A világ — és zömmel mi is — elsősorban vagy kizárólagosan csak zeneszerzői arcára emlékszünk. Kétségtelen, hogy ebben alkotott legnagyobbat, de köztudomású az is, hogy működésének más területeit milyen aránytalanul kevéssé ismerik. Pedig ez is Bartókhoz tartozik. Székely Júlia — maga is zenepedagógus, Bartók-tanítvány — jelentős érdeme pedig éppen az, hogy feltárta a pianista, pedagógus és népdalgyűjtő Bartók néhány lényeges műhelytitkát éppúgy, mint zeneszerzői arculatát. Ez a kis kézikönyv legjelentősebb érdeme! Szemléletes képsorokat konstruál a Zeneakadémia 14-es termében mintegy három évtizeden át tanító mester egy-egy zongoraórájának lefolyásáról, szenvedélyes rendszeretéről, mely egész életművét éppúgy jellemezte, mint legapróbb megnyilvánulásait. S ha nem is mindig adekvát formában, de mégiscsak sike-

rülten vezette végig írónk a bartóki eszmeiség: a tisztaság és a rend programját az egész könyvben, melynek eredményeképpen mindig ugyanazt az embert ismerjük meg életútjának összes felvillantott vagy exponált szituációjában. De mikor Székely Júlia munkájának érdemeit elsősorban ezen a területen jelöljük meg, egyszeremind rá kell mutatni arra a hibára is, melyet a sokoldalú Bartók-arckép kialakítását szorgalmazó szándék következtében éppen ezen a ponton követett el. Nevezetesen arra, hogy a Bartókot nem ismerő olvasó — mert e munka közönségénél legfőképp ezekről van szó — a könyv át-olvasása után valójában nem is tudja, hogy ki volt ez az ember: zeneszerző, vagy csak általában muzsikus. Nem. Ő elsősorban mint komponista volt géniusz, s egy vele foglalkozó még ilyen rövid lélegzetű könyvnek is elsősorban ezt kell központba állítania, ha csak nem célja valamely speciális működési területének monográfiáját nyújtani. Terjedelemre is, súlypontra is sokkal inkább előkerülnek azok a jelenetek, ahol a zongorista Bartók tanítja a növendékeit, vagy faggatja a fonográftól riadtan menekülő parasztasszonyokat — régi népdalokért esedezve. Milyen szívesen olvastuk volna, hogy mely problémák izgatták még a zenei forradalom tervezése közben. Körülbelül úgy, mint ahogy a „Cantata profana” születésének hangulatát érzékeltette, gondolatvilágát bemutatta; ez nagyszerűen sikerült. Vagy miért az a szerecsenmosdatás, amellyel igyekszik írónk Bartók két házasságát szépítgetni. Kár volt ezt a témát feszegetni, hiszen hely sem volt sok rá egy ilyen munkában, s egyébként is ebben a megvilágításban az egész formula nagyon álszentnek tűnik. Éppúgy feleslegesek azok a közhelyek, primitív kiszólások, melyek csak mosolyt fakasztanak — mint pl. amikor arról ír, hogy miként „lógtak be” az egykori Bartókkoncertekre a főiskolások, s mellette

megjegyzí: „Most is sokan belógnak; ugyan a terembe, de nem azért, mert nincs pénzük jegyre. hanem mert minden jegy elkelt!” — üresjárat, s nem is teljesen hiú. Igen szerencsés viszont a Bartókot ért zenei hatáskomplexum bemutatása, illetve vonalvezetése. A Richárd Strauss zenéjétől induló, Liszt Ferencben összesűrűsödő és Debussyhez kijutó érdeklődési irányt alapjaiban meghatározza a Bachtól ráörökített tisztaság és a beethoveni rend mindenekelőtt győzedelmeskedő ideája. S ha újat nem is mond, mégis találó szavakkal mutat rá a párhuzamokra. Olvassuk csak: „Bach és Bartók. Elkerülhetetlen az összehasonlítás a Gyermekeknek és Notenbüchlein között. Mikrokozmosz és Wohltemperiertes Klavier, bölcsesség és naivitás mindkettőjükben. Monumentális matematika.” Megértjük, hogy miért fordult el a brahmsi modortól, s hogyan jutott tovább útjának egyes állomásain, míg — kialakítva sajátos attitűdjét — egyes vonalban bele nem vágott az ismeretlenbe. Megismerjük egy nem kevésbé determináló jellemvonását is: a hazafiasságot, mely frappáns cáfolatként jelentkezik a Bartókot igazságtalanul kozmopolitának vádolt múltbeli elképzelésekkel szemben. Ennek a patriotizmusnak érzékeltetése természetesen csak növeli az ilyen kis munkák hatását; az író helyesen is élt vele. Kár, hogy ennek fényében a többi szereplő esetében gyakran túlzásokra ragadtatja magát, hogy főszereplőjének karakterét ezzel is hangsúlyosan kiemelje. Ez pedig már felesleges, hiszen elég akár a Kossuth-szimfóniát, vagy a népdal-feldolgozásokat említeni, vagy utalni arra az Adyval közös eszmére, melyet zeneköltőnk így fogalmazott meg: „az én vezéreszmem, amelynek, mjóta csak mint zeneszerző magamra találtam, tökéletesen tudatában vagyok: a népek testvérré válásának eszméje...” — s máris tisztán áll előttünk Bartóknak ez a portréja is. (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1965.)

NIKOLÉNYI ISTVÁN

E számunk Bartók-anyagát Ilia Mihály és Kovács Sándor Iván állította össze. (A szerk.)